

tanítványai körében tapasztalt: a bölcsészhallgatók jó része képtelen alapszinten egy szöveget megérteni. Nem tudnak, mondja keserűen a professzor, egy egyszerű elbeszélő forrásszöveget reprodukálni, mert az olvasott információk helyett már a második mondatban arról kezdenek beszélni, hogy ők mit gondolnak az olvasottakról – holott azt valójában meg sem értették. (Hogy ez a jelenség – tények helyett vélemény közlése – mennyire általánossá vált mindennapjaink kommunikációjában, ahhoz elég öt percig nézni bármelyik tévéhíradót.) Ugyanebbe a hibába esik bele Debreceni Tibor is, amikor a tévékuratórium számára műsorelemzést készít egy Jovanovics Györggyel készített interjúról (101. o.): a műsor korrekt ismertetése helyett a szobrász által kifejtett ars poeticával száll szembe („a szoborban szívesebben látnék másfajta filozófiát...”). Éppen ezért tartom alapvető tévedésnek Debreceni Tibor célkitűzésének kizárólagosságát az irodalom tanításában: „csak azt búvárlom, hol vagyok én a versben...” (59. o.)

Végezetül: visszás érzés volt úgy végigolvasni ezt a kötetet, hogy közben alapvető helyesírási hibákba és slamos betűtévesztésekbe ütköztem. A pontosságnak és az igényességnek ezen a kevésbé kreatív szinten is meg kellett volna jelennie.

Szűcs Mónika

Reformkönyha: zsíros bődön helyett salátástál

VEGYED-E füzetek 7.

Dráma-játék-tanulás (Alkalmazott drámajátékok 1-10. osztály)

Gyűjtötte, összeállította, szerkesztette: Szűcsné Pintér Rozália

Candy Kiadó, Veszprém

Egy személyes élmény jutott eszembe a kiadvány olvasása közben. Életem első drámapedagógiával kapcsolatos megmérettetésén egy egyetemi (elméleti) vizsga formájában estem át. E vizsgán így hangzott a kifejtendő tétel: Milyen műveltségi területeken (tanórákon) hasznosítható az iskolában a dráma? A hosszas felkészülés, ám annál rövidebb vizsga-beszélgetés konklúziója pedig az volt, hogy lényegében bárhol, de azért leginkább... Persze kézenfekvő, hogy használjuk a drámát az irodalomórán, történelemórán, osztályfőnöki órán és kevesebbszer, de azért gyakran előfordul a többi humán területen is. Én akkor jelest kaptam, és bár erre semmi jogosítványom nincs, de hasonlóan szép osztályzatot adnék az általam bemutatandó kiadványnak is.

A szerkesztő a következőket írja a könyv bevezetőjében: „Jelen füzetünk tehát egy »salátástál«, melyben sokféle összetevő található. Az olvasó lehet, hogy nem fogja mindegyiket egyformán szeretni, de bízom abban, így együtt »fogyasztható«.” Ezt a többféleképpen értelmezhető előrejelzést igazolják is az olvasottak. Egyáltalán ne gondoljuk azonban, hogy ez a *saláta* valamiféle degradáló kifejezés lenne. Sokkal inkább tekinthetjük úgy ezt a válogatást, mint egyfajta bizonyíték arra nézvést, hogy merjük bátran bevállalni a drámát azokon az órákon is,

ahol addig csak a legbátrabbak alkalmazták, és olyan formákban is amelyekről eddig nem tanultunk.

Dicsérem kell a könyv szerkesztőjének munkáját, ugyanis nemcsak a válogatásnál engedett tág teret a különböző stílusú pedagógusok munkáinak, hanem lehetőséget biztosított az alkotóknak, hogy a vázlatok előtt az órához nem közvetlenül kapcsolódó, de a témához kötődő gondolataikat kifejtse. Sajnos ezzel nem mindegyikük élt. Értékesek és megszívlelendők Vatai Éva, Zalavári András és Török László szövszenetei is. Nagyon jó, hogy néhány esetben a játékok, konvenciók (Török László elnevezését használva: drámamódok) alkalmazásakor, azt is meg tudjuk, hogy miért azt a formát választotta a terv készítője, és hogy mit vár az adott játéktól. Ugyanakkor néhány esetben maradtak a vázlatokban stilisztikai egyenetlenségek, nehezen érthető feladatközlések is. (És csupán zárójelben jegyzem meg: egy picit több a nyomdahi-ba a szokásosnál.)

A kiadvány két fő részre tagolódik. Az első részben a magyar nyelv- és irodalom műveltségterülethez kapcsolódó foglalkozások, ötlettárak(?) találhatóak, a második részben pedig az egyéb műveltségi területekhez kapcsolódó foglalkozások. Bár a felosztás megfelel a drámás hagyományoknak, továbbá követi a kiadvány megjelenésekor még életben lévő NAT rendszerét is, sőt első látásra még logikusnak is tűnik, mégis jobbnak tartanám ennek a mechanikus felosztásnak az elvetését, hiszen felépítését tekintve sokkal közelebb állhat egy már-már hagyományosnak tekintett drámás irodalom órához egy alsós természetismeret vagy egy énekóra, mint a hangalak és jelentés viszonyát taglaló ötödikes nyelvtan óra.

A kiadvány látszólag két lehetséges megközelítési módot mutat be, az érdeklődő pedagógusoknak. Bár nem tartom helyesnek az egyes foglalkozásvázlatok szigorú formai kategorizálását, s ezt némely esetben nehéz is megtenni, mégis szembeötlő az eltérés a komplex tanítási drámára irányuló kísérletek, illetve a játékokat, gyakorlatokat alkalmazó ötlettárak, gyakorlatsorok közt. Egyik *út* sem helyezendő a másik elé értékét, hatékonyságát tekintve – mindkettőre akad a kiadványban kiemelkedő és kevésbé kiemelkedő példa.

A két nagyobb formai irány mellett talákoztam több, külön is említésre méltó megközelítési móddal, illetve a határterületen mozgó kísérletekkel. Fontos tanulságokkal szolgál Horváthné Arvai Mária 7-8 éves tanulóknak készült Titanic című szakértői játéka. Mivel a szakértői játékok kialakulása egyértelműen köthető az iskolai keretek közt folyó oktatási tevékenység és a drámajáték közti szorosabb kapcsolat megteremtésének szándékához, nagyon fontosnak tartom e formának a magyarországi közoktatásban történő térhódítását, vagy legalább ennek elősegítését. Ugyanakkor hatékony alkalmazásának előfeltétele a szakértői játék alapvető törvényszerűségeinek ismerete és betartása. Természetesen az időkeret meghatározása nem tartozik e törvények hatálya alá, mégis e foglalkozás esetében elnagyoltnak és nem elég megalapozottnak érzem a gyerekek számára megajánlott szakértői szerepet, s ez talán épp az időhiánynak „köszönhető”. A két tanórai időkeret csupán a szakértő köntösében konvenció (drámamód) alkalmazását tenné lehetővé. És itt nem csupán a tipologizálás körül folytatott vitát saját magammal,

ugyanis a szakértői játék által nyújtott keretet ebben a foglalkozásban inkább a témához való közelebb kerülés gátjának éreztem.

Ellenben jó példa a szűk időkeret tágítására Németh Ervin Egy középkori kolostorban című drámaóra sorozata. Sajnos hasonlóan a DPM a foglalkozást szintén közlő 15-ös számához itt is csak sejtetni engedti a szerző a sorozat többi foglalkozásának részleteit.

Dramatikus játékok a tanítási órán

Talán ez a legbiztonságosabb és leginkább elterjedt módja a tanítási órán alkalmazott drámajátéknak. Ennek megfelelően a foglalkozásvázlatok fele ebbe a kategóriába sorolható. Ide tartozik Horváthné Árvai Mária elsősök számára készített foglalkozása is (Ismeretterjesztő szöveg feldolgozása dramatikus eszközökkel – A Kutya). Tipikus példája ez az említett óratípusnak. Könnyen, bárki által megvalósítható, jól érthető gyakorlatokat közöl a szerző, bár megmarad a drámajáték motivációs eszközként való alkalmazásának szintjén. Ez nem hiba, sőt az általa használt NYIK program ismeretterjesztő szövegeihez talán ez elengedhetetlen is.

A kiadvány legkritikusabb pontjának érzem Horváthné Pintér Magdolna magyar nyelvtanhoz kötődő óraterveit. Annak ellenére, hogy talán még az informatikánál is egzaktabb tudománynak számító nyelvtan dramatikus játékokkal történő tanítása igen nagy kihívásnak számít, itt és most nem találkozunk a feladathoz illő bravúros megoldással. Rudolf Éva néni Helyzetteremtés az anyanyelvi órán című cikkére kell hivatkoznom (DPM 10.), melyben ez olvasható: „Teremtsünk tehát olyan helyzeteket a tanítási órán is, amilyenek az élet valóságos helyzetei lehetnek. Hiszen az ember nyelvi tevékenysége mindig valamilyen helyzetben, bizonyos céllal jön létre, a nyelvi eszközöket mindig valamilyen helyzetnek, szándéknak megfelelően kell összeválogatnunk, hogy szóbeli vagy írásbeli közlésünk a lehető legmegfelelőbb legyen.” Az itt közölt négy foglalkozásban a játék megmarad a memorizálást segítő szemléltető eszköznek. (Lásd még: gyermekkorunk szép emlékéi ifjúsági filmjében, a Székács a kőbön címűben, mikor a gyermekek pörögve forongva szemléltetik saját maguknak a bolygók mozgását.) Biztos, hogy hatékonyabb, mint a frontális munka, de azért van még ebben a témakörben több lehetőség is.

Ötletárak

Az előzőektől eltérő formában közli a kiadvány Vatai Éva, Wenczel Imre és Zalavári András írásait. Vatai Éva több éves tapasztalatait összegzi Drámás eszközök az idegennyelv tanításában (6-14 éves korig) című írásában. Volt szerencsém a tanárnővel egyszer több itt közölt játékot is végigjátszani – no comment. Tessék elolvasni, kipróbálni, használni!

Zalavári András nem kisebb feladatba vágta fejszékét, mint hogy bemutassa a milyen játéklehetőségek állnak rendelkezésünkre az informatika oktatásában. A szerző szavaival élve kvázi tanmenetet olvashatunk, mely az egyes tananyagokhoz csatol hol több, hol kevesebb játékötletet. Mindegyik jó, használható ötlet, s ennek köszönhetően a kétkedő reál munkaközösségi tagokat ezzel a tanmenettel és annak esetleges demonstrálásával akár meg is győzhetjük arról, hogy nem elvesztegetett idő a

motivációval és az ismeretek mélyítésével való, ilyen játékos cselekvés általi „bibelődés”.

Az ének-zene tanítása kapcsán már feltételes reflexként ugrik be a legtöbb drámapedagógusnak a kreatív zenei gyakorlatok tantárgy. Bár így ebben a formában nincs leírva, de lényegében a kreatív zenei gyakorlatok világát idézi Tegyi Tibor Hangok, ritmus című foglalkozása. Alapjátékokat mutat be, hasonlóan a már korábban említett A kutya című alsós feldolgozó órához. Tökéletes első lépés lehet valakinek, aki rálép a drámapedagógia rögzös útjára, vagy csak éppen botfüle ellenére szeretné tanítványait a hangjátékok világába invitálni. Ezen foglalkozás után viszont elég nagy meglepetésben volt részem. Wenczel Imre Néhány drámajáték az ének-zene tanításához című írásában nem próbálja újra értelmezni az ének-zene tantárgy tananyagát, hanem a mindenki által ismert szolmizációs gyakorlatokat a korábbi énektanári stratégiáknál „ravaszabb módon, akár játékként kínálja a gyermeknek. A bevonódás szintjeit tekintve ez nyilvánvalóan hasznos éppúgy, mint fentebb ezt az informatikával kapcsolatban leírtam.

Vers-játékok

Török Lászlótól ismét a tőle megszokott, nehezen meghatározható „műfajú” munka olvasható. A szerző az első, Petőfiről szóló(?) órájának a vers-játékok címet adta, s szerintem ez lehet a legtalálóbb gyűjtőnév mindhárom itt olvasható foglalkozásához. A költők (József Attila, Radnóti Miklós) és verseik (Ringató, Erőltetett menet) csupán apropóul szolgálnak a játékhoz, mely néhol közelít, néhol eltávolodik a tanítási drámától, néhol pedig teljesen elkerüli azt (Petőfi). Minden elemzés helyett legyen szabad magát a szerzőt idéznem: „ha félretesszük vers és olvasó viszonyában a különféle, hagyományos (stilisztikai, poétikai, grammatikai stb.) elemzés készítéseit és eszközeit, és a drámapedagógiára jellemző tanulási helyzeteket teremtünk, milyen új, más eredmény várható tanár-tanulók-tananyag együttlétéből?” A kérdésre a három vázlatnál talán csak egy bemutató foglalkozás adhatna jobb választ.

Tanítási dráma

Ezen foglalkozások sorát Éliásné Takács Anikó Csokonai órájával kezdem, mivel témaválasztását tekintve közel áll a már említett Petőfi-foglalkozáshoz, mégis egészen máshogy közelít a témához. A fókuszában álló két kérdés közül az első a Csokonai életrajz egy könnyen megragadható, és a költő gondolati lírájának értelmezése szempontjából is fontos kérdés áll: „Az emberi tehetséget miként gátolja az intézményesített rend?”; a második pedig egy sokkal kevésbé jól megfogalmazott, és az előző fókusz feleleslegesen kiegészítő kérdés: Miért nehéz együtt élni a tehetséggel? Szerencsére a foglalkozás valójában csak az elsővel foglalkozik, s azt jól ki is bontja. A jól játszható szituációk, Csokonai figurájának érzéletes bemutatása, a valós feszültséggel teli kollégium kontra Csokonai ellentét kárpótol minket a kontextusépítés hiányosságaiért.

Tegyi Tibor Kosztolányi Fürdéséhez készített órája az eddigi legjobb az általam ismert feldolgozások közül (hirtelenjében három is eszembe jutott), bár lényegileg ez

is csak az eredeti mű felszínén marad, nem tud annak mélyére hatolni.

Hasonlóan korrektnek nevezhető Erdészné Turcsány Katalin órája Arany János Tengeri-hántás című balladá-jához. Az óra 50-60 perces időkerete ne tévesszen meg senkit – szerintem nem lehet ennyi idő alatt megcsinálni a leírtakat, pedig érdemes. Arany János balladája ezúttal is remek irodalmi alapanyagot biztosít a tanítási drámához. Egyszerre nyújtja az érdekes történetet, az emelkedett líraiságot, és a drámai helyzeteket. Bizonyosságul álljon itt további két példa Nagy Orsolya: Tetemrehívás (in: A dráma tanítása 5-6. oszt.); Antal Rita: A drégelyi áruló (in: A dráma tanítása 3-4.)

Csabai Flóra Évszakok című foglalkozása nem csupán azt mutatja meg, hogyan közelítsünk kis-alsósokhoz tanítási drámával, hanem igazolja (ha voltak eddig kételkedők) a drámajáték hatékony használatának tényét az ember és természet műveltségi terület tanítása során. Nem csupán a gyerekek érdeklődését képes felkelteni a tanítási terület (környezetismeret- az évszakokról tanultak összefoglalása) iránt, hanem elmélyíti a megszerzett tudást, és természetesen fejleszti a gyerekek dramatikus munkában való jártasságát. Párhuzamba állítva ezzel az órával Kissné Lombosi Anikó A dzsungel könyve című foglalkozását szintén igazolva látjuk az irodalmi művek feldolgozásának ezt a módját, ám a néhány kisebb probléma miatt talán kevésbé hatékonyan működik ez a foglalkozás. Az irodalmi anyaghoz jó érzékkel megválasztott fókusz (Tudunk-e felelősséggel dönteni arról, hogy milyen közösség tagjai legyünk?) jó kiindulási pont a feldolgozáshoz. Szemben azonban Csabai Flóra órájával, itt néhány apróbb következtetlenség (talán hiba?) és az erkölcsi probléma kissé szűkös kibontása miatt hiányérzete lehet az olvasónak. Lehet, hogy az időkeret szűkösége miatt van a legizgalmasabb ponton hirtelen vége az órának, de talán megérné nem csupán záró beszélgetés formájában megvizsgálni Maugli helyzetét miután a faluba költözött vagy a városban maradt.

Összegzésül elmondható, hogy a Vegyed-e füzetek 7-es száma zöld színéhez méltón megfelel egy salátás tállal szembeni elvárásoknak. Megtalálható benne mindenféle alkotórész, s akinek valamelyik nem ízlik – egyszerűen hagyja a tál alján.

Glausius László

Becsengetéstől vakációig

Szerkesztő: Kaptorné Bíró Beáta

Ünnepi műsorfüzet az általános iskola alsó tagozatának, Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2001

Kaptorné Bíró Beáta könyve a legkisebbek által is előadható ünnepi műsorokat, versösszeállításokat kínál iskolai rendezvényekre: évnnyitóra, Mikulásra, karácsonyra, farsangra, március 15-re, a Föld napjára, anyák napjára és gyereknapi. A szerző a gyerekek szerepelni vágyásával indokolja ezen ünnepi műsorok szükségességét, pedagógiai célként pedig a nagy nyilvánosság előtti megszólalás gyakoroltatását jelöli meg.

Az ünnep – szerző által – feltételezett formája minden alkalommal egy hagyományos színházi helyzet: az összesereglett iskola (esetleg a falu) egy színházteremben nézi

a színpadon szereplőket. Azonban felmerül a kérdés, hogy vajon minden esetben ez a legautentikusabb módja-e az ünneplésnek, hiszen ez a frontális forma teljes passzivitásra kényszeríti a nézőket. Tényleg az ünnep lényegét ragadja-e meg így egy bármilyen gondosan megszerkesztett műsor? Úgy vélem, a szerző által kiemelt ünnepi alkalmak közül a Mikulást, a Föld napját és a gyereknapot nem az ünnepi műsor teszi átélhetővé, hanem az ekkor lezajló események, akciók. Ha Mikuláskor kis jelenetekben és versikékkel azt játsszák el 7–9 éves gyerekek, hogy milyen, amikor jön a Mikulás, akkor ez – bárhogy hívjuk is a helyzetet – csupán egy Téli-ünnepség lesz. Akkor csak eljátszották a Mikulás érkezését, de valójában ő nem jött meg. Pedig épp az izgalomteli várakozás és a személyes találkozás adja meg ennek a napnak a varázsát, ennek megteremtésére pedig egy „valódi” Mikulás (mondjuk egy felsős diák) néhány eleven krampusszal alkalmasabb, mint egy osztálynyi tehetséges versmondó. Kérdéses számomra az is, hogy a Föld napján egy hosszú versösszeállítás valóban felébreszti-e a diákokban a környezetünkért érzett felelősséget, sarkall-e cselekvésre? De a gyereknapon a gyerekek által adott ünnepi műsort is fonáságnak érzem: olyan ez, mintha anyák napján a szülői munkaközösség tagjai mondanának verseket a többi anyukának.

A kötetben olvasható műsorok szerkezetük alapján alapvetően két típusba sorolhatók: vannak tisztán versekből, versrészletekből összeszerkesztett szövegek (néhány dallal színesítve), és vannak olyanok, amelyekben rövid jeleneteket szőtt a szerző a versek elé, közé. Mindkét típus alapvető jellemzője, hogy a felhasznált szövegek igencsak változó színvonalúak. De nemcsak esztétikai minőségüket, hanem stílusukat tekintve is sokfélék az alapanyagul szolgáló versek, ezért hiába a gondolati ív, amire a szerző felfűzte őket, a műsor mégis szétesik. Olykor magát a szerkesztő gondolatot tünteti el a szövegek stilisztikai sokfélesége. Például az évnnyitóra ajánlott egyik műsorban Csorba Piroska és Weöres Sándor kedvesen önreflektív gyermekmonológjait ironia nélküli, érzélgős, olykor bárgyú versikék követik. (Például: „*Hátamon a szép / új táskát / biztos nagyon / sokan látják. / Mondja is / az egész környék: / Iskolás lett / ez a csöppség.*”) Találunk azonban olyan műsort is, amelyben az érintőleges tematikus rokonságon kívül semmi nem kapcsolja össze az egymás után következő verseket, az pedig végképp rejtve marad, mit is kíván általuk a szerző megragadni az adott ünnepből. Ilyen például az egyik karácsonyra szánt összeállítás a hóemberről, a gyertyáról és a fenyőről. Versösszeállításoknál gyakran előfordul, hogy nem az egész vers hangzik el, csupán egy részlete, ami természetesen megengedhető. Az viszont már kevésbé, hogy a részlet kiemelve mást, esetleg épp az ellenkezőjét jelentse, mint amit az eredeti kontextusában – ahogy ez megtörtént a március 15-i műsorban A farkasok dalának utolsó versszakával: „*a népnek nincs joga*”, „*nyomorúság az életem*”, „*nincs, ki enyhítse sorsomat*”, hangzanak el a tehetetlen szenvedés szavai, majd következik a megcsontított strófa: „*Fázunk és éhezünk / Átlóve oldalunk / Ré-szünk minden nyomor.*” – vagyis épp az a sor marad le („de szabadok vagyunk!”), amiből kiderülne, hogy ez a